

TEMA: En reformerad gymnasieskola – med vilka ambitioner?

Gymnasiet utgör en central del i samhället och inte minst i unga människors liv. För individen innebär övergången till gymnasiet en första förväntan om att ta ställning till fortsatt väg in i högre utbildning och/eller arbetsliv och gymnasiekarriären kan spela stor roll för den unga människans framtida livschanser. Betraktat ur ett samhällsperspektiv skall gymnasieskolan inte bara lägga grunden till högre studier och till ett föränderligt arbetsliv, den skall också bidra till människors förutsättningar att verka som medborgare på lokal och nationell nivå och även på en internationell nivå, i Europa och världen. Gymnasiepolitiken är helt enkelt ett intressant område och bara det faktum, som vi antytt i dessa rader, att gymnasiet förväntas sortera upp människor i olika karriärvägar och samtidigt motverka en sned eller ojämlig uppdelning vittnar om hur komplex gymnasiepolitiken är.

Sedan 1990-talet har den svenska gymnasieskolan genomgått en rad omfattande förändringar där staten, i en decentraliseringsprocess, successivt överlämnat ansvar till kommunerna. Det gamla linjesystemet ersattes med 1991 års gymnasiereform med två studieförberedande program, fjorton yrkesförberedande program och det specialutformade programmet som skulle möta de olika lokala behoven. Samtliga program var treåriga och gav allmän behörighet till högskolestudier. Jämte dessa program skapades det individuella programmet, ett preparandår i syfte att stödja de elever som inte klarade de ökade teoretiska kraven som den nya gymnasieskolan innebar. Hand-i-hand med utvecklingen av den nya gymnasieskolan förändrades villkoren för att starta och driva fristående skolor, det kom att resultera i att antalet friskolor ständigt ökat och att allt fler elever utbildas inom ramen för friskolor (se Broady 2001).

Redan under förra valrörelsen pekade den borgerliga alliansen ut riktlinjerna för hur de ville förändra utbildningssystemet. Allians för Sverige efterlyste bland annat ett gymnasium med *fler* och *tydligare* utbildningsvägar. I mars i år konkretiserade 2007 års gymnasieutredning Alliansens gymnasiepolitik och nu står vi sannolikt inför

2000-talets första stora gymnasiereform där gymnasieskolan föreslås leda till en gymnasieexamen med tre huvudinriktningar: studieförberedande program, som ger grundläggande behörighet till högskolan, yrkesförberedande program och lärlingsutbildning. Att det verkligen är fråga om olika utbildningar, snarare än program, framgår förutom av skillnader i behörighet till högskola också av skillnader mellan kursernas ämnesinnehåll. Kurser i gymnasiegemensamma ämnen blir i den reformerade gymnasieskolan beteckningen på vissa ämnen som ska ingå i samtliga program, men såväl kursernas mål som innehåll kan variera mellan de olika programmen.

I *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola* (SOU 2008:27) motiveras uppdelningen i en studieförberedande examen, yrkesexamen och lärlingsexamen med att studievägarna behöver anpassas till förändringarna inom olika bransch- och yrkesområden. Gymnasieutredningens perspektiv är ingen tillfällighet. Frågan om gymnasieskolans förankring på arbetsmarknaden har varit vägledande för den utbildningspolitiska debatten under senare tid. LO och Lärarnas riksförbund presenterade i en gemensam rapport; *Vägval för yrkesutbildningen*, där de bland annat efterlyste en höjd kvalitet på gymnasieskolans yrkesförberedande program och ett lärlingsprogram som en del i gymnasieskolans yrkesprogram. Socialdemokraterna lade fram riktlinjerna för en ny skolpolitik i november 2007. Här presenteras åtgärder för att förnya gymnasieskolan och anpassa den till morgondagens arbetsliv. Det tycks råda en utbildningspolitisk konsensus i debatten om gymnasieskolan som handlar om att fokusera på *arbetslivets* behov av kvalificerad arbetskraft.

Denna reformering, eller snarare restrukturerings, av gymnasieskolan reser ett antal frågor av utbildningspolitisk karaktär: På vilka sätt tillmötesgår en tydlig uppdelning av eleverna inom gymnasieskolans arbetsmarknadens och samhällets behov? Hur skall vi förstå det nya gymnasiet i relation till kvalificerad yrkesutbildning, yrkeshögskolor, högskola och universitet? Vilken blir gymnasiets roll mellan grundskola och arbetsliv? Det är via dessa frågor som *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola* (SOU 2008:27), kommit att utgöra temat för detta nummer av *Utbildning & Demokrati*. Innan vi närmare presenterar temanumrets olika artiklar vill vi ta tillfället i akt att belysa ett redaktionellt perspektiv på utredningen.

En tydlig gymnasieskola

Ett av honnörorden i dagens svenska utbildningspolitiska debatt är *tydlighet*. Det märks inte minst i de senaste båda utredningarna om

grundskolan respektive gymnasieskolan. Staten ska styra genom ”... ett samlat tydligt budskap” (SOU 2007:28, s 20). Om skolans ”[m]ål, ämnesinnehåll, kommentarer och konkreta exempel” görs tydligare bör det sammantaget ”bidra till en tydligare statlig styrning av skolan” (s 20). Tydlighet är alltså receptet för grundskolan och tanken är att genom att skolans uppdrag görs tydligare skapas samtidigt förutsättningar att förbättra skolans resultat vad gäller elevernas möjligheter att nå Godkänt och betygsnivåer därutöver. För gymnasieskolans del uttrycks detta behov av tydlighet på nytt i utredningen *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola* (SOU 2008:27). Dagens gymnasieskola är till och med så otydlig så att det är svårt att precisera vad en gymnasieutbildning är (s 18). Ett annat bekymmer är att det inte finns något tydligt resultatmått. Ett sådant mått på skolans resultat anser utredaren vara en ”... förutsättning för en effektiv målstyrning” (s 20). Även för Gymnasieutredningen är således utgångspunkten att ansvar, struktur och regelverk behöver förtydligas (s 21).

Detta upprejade behov av ökad tydlighet för styrning och struktur av såväl grund- som gymnasieskola tyder på att ett av dagens dominerande problem skulle vara otydlighet. Gymnasieutredningen ger en ledtråd till vari otydligheten anses bestå då utredaren stryker under svårigheterna att definiera vad en gymnasieutbildning är. Formellt definieras gymnasieskolan som 17 nationella program men ”[d]et finns oändligt stora variationsmöjligheter” (SOU 2008:27, s 18). Anledningen till variationsmöjligheterna är att de på nationell nivå politiskt formulerade målen ger stor lokal frihet ”... både för huvudmannen och de professionella i skolan att utforma verksamheten” (s 304). Det är ”bilden av lokal utformning av gymnasieskolan” som är problematisk och upplevs som otydlig (s 304). Enligt utredaren drabbar otydligheten främst två parter: avnämarna och eleverna. Avnämarna vet inte vilket innehåll eleverna har haft i sin utbildning, därför är de osäkra på vad eleverna ’kan’ när de har slutfört sina gymnasiestudier. Eleverna å sin sida har svårt att överblicka utbudet av utbildningar.

I praktiken innebär dagens situation en mycket stark producentstyrning i stället för att gymnasieskolan ska genomföra ett uppdrag som formuleras av den statliga politiska nivån så som det beskrevs när reformen presenterades i början av 1990-talet. Det innebär också att förutsättningarna att formulera och genomföra en nationell skolpolitik har försvagats. Det kan starkt ifrågasättas om det finns en nationellt likvärdig gymnasieskola (SOU 2008:27, s 19).

Om dagens otydlighet således kan uttryckas i termer av ”stora variationsmöjligheter” och ”lokal utformning” så öppnar sig en rad frågor.

Skiljer sig dagens situation från styrningsreformens utformning och innebörd, det vill säga är 1990-talets reform en reform som har gått 'överstyr'? Har 1990-talets valfrihetsreform spillt över i en orimlig och allt för stor olikhet som skapar mer osäkerhet än frihet? Vem är och/eller bör vara "producent" för en utbildning? När är olikhet ett problem för en mål- och resultatstyrd skola? I det följande kommer dessa frågor att beröras helt kort.

Enligt Gymnasieutredningen har utvecklingen med lokala varianter närmast eskalerat under den senaste tioårsperioden. Till exempel finns i dag cirka 9000 lokala kurser. Samtidigt konstaterar utredaren att "[d]e elever som går på en fristående gymnasieskola går ett program som till art och nivå liknar ett nationellt program och skolan kan erbjuda egna kurser" (SOU 2008:27, s 303). I dag utgör andelen elever som går ett nationellt program 65 % jämfört med 92 % för tio år sedan. Men är detta ett problem som kan anknytas till skolans decentralisering, vilken lämnat större utrymme för skolans huvudmän och professionella att utforma verksamheten? Eller är det en utveckling som kan relateras till friskolereformen som gett stora möjligheter för andra huvudmän att bedriva utbildning som "liknar ett nationellt program" sedan reformen med kommunala bidrag infördes 1992? Enligt utredaren har det blivit för stora skillnader mellan utbildningar inom samma program, vilket har försvårat för avnämare och elever att förstå vilken utbildning som eleverna egentligen har fått. Läsåret 2007/2008 gick 17 % av gymnasieeleverna på en fristående gymnasieskola, det vill säga på ett program som "till art och nivå liknar ett nationellt program". Det framgår inte klart av utredningen om otydligheten i vad som utgör en gymnasieskola i första hand handlar om lokala variationer inom de nationella programmen eller om variationer mellan olika huvudmäns utbildningar.

I stället talar Gymnasieutredningen om att dagens gymnasieskola är producentstyrd i stället för att vara uppdragsstyrd och menar att möjligheter att bedriva nationell skolpolitik har försvagats. Därför vill utredaren i högre grad än vad som sker i dag skilja mellan att producera utbildning och att styra utbildning. Lösningen blir att ta fram en "tydlig, nationellt fastställd målnivå för alla program" och en uppstramning vad gäller rätten att inrätta specialutformade program och lokala inriktningar och kurser. I en principiell diskussion är det inte behovet av uppstramning i sig som är intressant, det kan det säkert finnas behov av, utan frågan om vad utredningen menar med "producentstyrning" av utbildning och på vilket sätt en sådan problematisering kan placeras in i en vidare diskussion. Michael F. D. Young (2006) noterar, med erfarenhet från England, att det har skett en förskjutning i den utbildningspolitiska diskursen från en

tilltro till generella principer och professionellas yrkeskunskap, till procedurmässiga principer och reglerande/kontrollerande instanser. Ett annat sätt att uttrycka en sådan förskjutning är i termer av ett skifte från ett epistemologiskt ansvarsutkrävande – som hör ihop med frågor om sanning och objektivitet inom en ämnesgemenskap – till ett administrativt ansvarsutkrävande som handlar om allmänna kriterier som omfattar all yrkesverksamhet (s 25).

En sådan förskjutning är ett uttryck för en mer allmän tendens till vad Young (2006) kallar för ”nationalisering” av tillhandahållande av offentlig utbildning. Valet av den mer dramatiska termen ”nationalisering”, i stället för den mer neutrala ”centralisering”, motiverar Young med att han vill uppmärksamma en fråga som han menar glömts bort i centraliseringsdiskussioner. Yrkesutövningen inom områden som utbildning och forskning, som traditionellt har haft en betydande autonomi, måste i ett skifte till ökat administrativt ansvarsutkrävande i allt högre grad tillämpa specificerade mål och föreskrifter formulerade av regering och myndigheter.

What I am searching for is a way of describing the shift from a view of public education as a professional practice with significant autonomy from state intervention, to the present situation when public education is increasingly a state-directed practice under national rules and accountability procedures (Young 2006, s 26–27).

Härvidlag råder det ingen skillnad om huvudmannen för utbildningen är offentlig eller privat. Det som står på spel, menar Young, och som riskerar att undermineras, är utbildningens och forskningens särart; att vara expert just på frågor om villkor för kunskapsbildning och förvärvande av kunskap. I stället suddas gränser mellan olika former av verksamheter ut, dels på grund av att vissa administrativa styrningsprinciper anses gälla alla verksamhetsområden, dels på grund av statens direkta styrning genom utvärdering och ansvarsutkrävande.

När Gymnasieutredningen talar om problemet med att gymnasiet har blivit ”producentstyr”, i stället för att det genomför ett nationellt uppdrag, kan det därför ses som ett uttryck för en, åtminstone anglosaxisk, internationell utveckling mot ett ökat ’producentansvar’ från statens sida i form av reglering av hur utbildning ska omsättas i praktisk verksamhet. Därmed blir det också ett stort problem, enligt utredaren, att det i nuläget saknas ”ett tydligt resultatmätt” (SOU 2008:27, s 20).

Uttryckt i styrningstermer kan spänningen mellan epistemologiskt respektive administrativt ansvarsutkrävande i stället uttryckas som en

spänning mellan att lägga betoningen på mål respektive på resultat i en mål- och resultatstyrd skola. Behovet av effektiva resultatmått blir onekligen större i en huvudsakligen resultatstyrd skola jämfört med en skola som till övervägande del styrs via mål och professionellt ansvar.

En avnämardstyrd gymnasieskola

Gymnasieutredningen definierar problemen med dagens gymnasieskola som att den lokala variationen är för stor. Problemet kan sammanfattas med att huvudmän och professionella ges för stor frihet att tolka och lägga upp utbildningen och eleverna ges alltför stor frihet att välja mellan olika lokala kurser. Gymnasieutredningen föreslår därför förändringar vad gäller enskilda lärares utrymme att tolka och prioritera vad som ska ingå i kursen (SOU 2008:27, s 344), möjlighet att anordna lokala kurser (s 361) och behov av individuella studieplaner (s 335), eftersom skillnaderna mellan olika elevers utbildning minskar. I en mera enhetlig gymnasieskola krävs en studieplan, men uttrycket "... individuell studieplan kan vara olyckligt, eftersom betonandet av det individuella i detta sammanhang kan leda fel" (s 335).

Men om det ska införas en starkare nationell styrning som leder till större enhetlighet i utbildningen – vilka principer grundas då 'den goda utbildningen' i? Elevers rätt till en god utbildning stärks kanske främst av en nationellt fastställd examen, menar Gymnasieutredningen (SOU 2008:27, s 320). Nivån på examen ska motsvaras av "en av avnämard definierad nivå" och ge eleverna bättre möjligheter att motsvara arbetsmarknadens och den högre utbildningens förväntningar (s 320). Utredaren föreslår därför

... att gymnasieskolans uppdrag att tillgodose kompetensför-sörjningsbehov för arbetsliv och högskolesektor förtydligas i skollagen. Det innebär också att jag föreslår att avnämard, arbetsliv och högskolesektor, får en tydlig roll när det gäller att ställa krav på vilka mål utbildningen bör leda till. Det är också värdefullt om de medverkar i att säkra kvaliteten på utbildningen (SOU 2008:27, s 22).

Principen för den goda utbildningen är att den utformas efter avnämardens behov, vilket är logiskt ur det Young benämner som ett tekniskt-instrumentellt perspektiv (jfr Young 2008). Avnämardna ska inte bara känna till nivån på elevens förkunskaper, vilket är det främsta motivet till enhetlighet, utan ska också vara de som definierar utbildningens nivå och kvalitet. Samverkan med avnämard bör, förutom examensnivå,

röra områden som utveckling av ämnen och kurser, elevernas lärande och skolornas utveckling (SOU 2008:27, s 492).

Vad som tidigare faktiskt var enhetligt, men som bryts upp av Gymnasieutredningens förslag, är den nuvarande gymnasieskolans gemensamma kärnkämnescurser. Kanske för att gemensamma kurser i vissa kärnkämnena snarare har ambitionen att skapa en gemensam referensram för rollen som samhällsmedborgare än för att svara mot avnämarnas intresse? Utifrån ett strikt avnämningens intresse är gemensamma kärnkämnena ingen viktig fråga, det är i stället karaktärsämnen som står i fokus för respektive avnämning. Kan eleven tillräckligt av det som är viktigt för vårt område (för att bli elektriker; för vidare studier i matematik; för arbete inom vården etc.)? Således föreslår utredaren att begreppet kärnkämnescurser utgår och i stället införs begreppet ”gymnasiegemensamma ämnen”. Dessa ämnen ska ingå i alla program, men omfattning och innehåll kan variera. Motiveringen till förändringen är en nedtoning av den medborgerliga bildningen till förmån för en stark betoning på arbetsmarknadens och högskoleutbildningens behov. Gymnasieutredningen lägger uppdraget att förbereda alla elever för ett aktivt samhällsdeltagande i första hand på grundskolan (SOU 2008:27, s 340). De ämnesgemensamma kurserna är till för att upprätthålla detta uppdrag, men viktigare är att ämnenas omfattning och innehåll tillåts variera efter avnämningens önskemål. Därför behövs t ex mera svenska på de högskoleförberedande programmen och mer utrymme för karaktärsämnen på yrkesprogrammen (s 342).

Gymnasieskolans föreslagna uppdrag är att producera en utbildning som motsvarar de krav som nästa nivå ställer, antingen det gäller en anställning eller vidare studier (SOU 2008:27, s 327). Det handlar alltså inte främst om att bygga på elevers tidigare kunskaper utan att bygga på elevers tidigare utbildning. Därför intar gymnasieskolan också rollen som avnämning gentemot grundskolan. Att eleverna från grundskolan har de kunskaper som gymnasieskolan har rätt att förvänta sig utifrån grundskolans kursplaner ska säkras via nya behörighetsregler till gymnasieskolan. Eleverna ska ha betyget godkänt i minst åtta ämnen för att vara behöriga till yrkes- och lärlingsprogram och i minst tolv ämnen för att vara behöriga sökande till ett högskoleförberedande program. Behörighetsreglerna är föreslagna utifrån en bedömning att respektive behörighetsregler ska säkra att eleverna verkligen tar sin examen inom tre år (jfr SOU 2008:27, s 550). Det är en form av kravställande som kan förväntas sprida sig ’ner’ genom systemet. Om lärarna i årskurs sex ska garantera att eleverna har nått målen i minst tolv ämnen när de slutar årskurs sex så måste de ’veta’ att eleverna verkligen har vissa grundläggande kunskaper när de slutar

i årskurs tre. Lärare för de tidigare åren måste i sin tur tillförsäkra sig att förskolan och förskoleklassen har fullgjort sitt uppdrag så att barnen säkert 'kan' vissa saker när de börjar i årskurs ett osv. Samtliga nivåer i skolsystemet, förutom förskolan, blir på det här sättet i någon mån såväl 'avnämare', det vill säga kravställare, som leverantör det vill säga leverantör av de krav som ställs från nästa nivå.

En nationellt likvärdig utbildning tenderar att återigen tolkas som en utbildning som präglas av enhetlighet. Men om 1980-talets skola främst utmärktes av enhetlighet vad gäller resurser och till viss grad innehåll, så utmärks 2000-talets inledning av enhetlighet vad gäller uppnådda mål (jfr Englund & Quennerstedt red, 2008; Wahlström 2002). I en instrumentell tolkning av utbildningens uppdrag tenderar de professionellas autonomi att bli alltmer begränsad. Nedanstående citat angående personalens roll är intressant eftersom det både kan tolkas som ett närmast självklart påpekande om hur dagens styrsystem är konstruerat eller som ett förbud om en förändrad och mer begränsad lärarroll:

Skolan och dess personal ska genomföra det av staten givna uppdraget med sin pedagogiska kompetens men inte bestämma hur det uppdraget ser ut (SOU 2008:27, s 320).

Så frågan återstår om varför utredaren bedömer det nödvändigt att påpeka personalens roll som 'genomförare' i sitt förslag och vad det i sin tur kan komma att innebära för pedagogens möjlighet att tolka sitt uppdrag och att göra relevanta didaktiska val.

Hur kan förslaget till ny gymnasiereform förstås?

Temat för detta nummer av Utbildning & Demokrati tar sin utgångspunkt i frågeställningar om på vilka sätt en tydlig uppdelning av eleverna inom gymnasieskolan tillmötesgår arbetsmarknadens och samhällets behov? Vi nämnde inledningsvis att det tycks råda en utbildningspolitisk konsensus i debatten om gymnasieskolan som handlar om att fokusera på *arbetslivets* behov av kvalificerad arbetskraft. Det är därför slående att gymnasieutredningen inte utreder frågan om gymnasieutbildningens relation till arbetsmarknadens tilltagande komplexitet; vad gymnasieutbildningen betyder i ett föränderligt samhälle behandlas inte i någon djupare mening. Här saknar vi på samma sätt en analys av gymnasietets roll i relationen till grundskola och högskola. Sammantaget blir gymnasieutredningens grundläggande utgångspunkter i yrkesförberedelse och högskoleförberedelse hängande

i luften med många obesvarade frågor. *Hur skall vi förstå det nya gymnasiet i relation till kvalificerad yrkesutbildning, yrkeshögskolor, högskola och universitet?* Just denna snäva fokusering av gymnasieutbildningens inriktning mot en förberedelse för yrke respektive högskoleutbildning betyder att det sker en markant förskjutning bort från gymnasieutbildning som en bred samhällsförberedande utbildning. Den samhälleliga medborgaraspekten har nästan helt försvunnit, ord där medborgare och demokrat ingår förekommer endast sparsamt och försvinnande lite i relation till satser som innehåller exempelvis yrke. Gymnasieutredaren menar att det är grundskolans ansvar att vara brett samhällsförberedande och det reser också frågor om hur man skall se gymnasiets roll mellan grundskola och arbetsliv!

Mathilda Hjort Liedman & Sven Eric Liedman tar fasta på den uttalade inriktningen på anställbarhet som präglar Gymnasieutredningen och de direktiv som gymnasieutredaren haft att utgå från – där det egentligen bara är eleverna i de högskoleförberedande programmen som inte skall slussas ut på en arbetsmarknad direkt efter gymnasieexamen. I centrum för deras artikel *DEN LIVSLÅNGE LÄRLINGEN* står spänningen mellan andan i läroplanen (Lpf 94), vars kunskapssyn skall ligga till grund förslagen i utredningen, och den nya utredningens funktionalistiska syn på förhållandet mellan gymnasium och arbetsmarknad. Författarna pekar på att det långtifrån handlar om en ny spänning och belyser snarare med exempel att det är något som återkommer gång på gång i utredningsväsendet och att inriktningen mot anställbarhet gäller även högskolan och ett därmed sammanhängande behov av kontroll och styrning. Till kontrollredskapen hör en genomgående kvantifiering av utbildningens förutsättningar och dess resultat. Författarna relaterar denna vilja att ”kvantifiera” till de rekommendationer av nyckelkompetenser för ett livslångt lärande som utfärdades av EU 2006. I begreppet nyckelkompetenser skönjer författarna två olika uppfattningar om vad livslångt lärande innebär. Den ena handlar om en process där olika kunskaper och erfarenheter fogas samman till en enhet, den andra handlar snarare om en anpassning till en snabbt föränderlig arbetsmarknad. Det är just den andra bilden av livslångt lärande som man kan ana i den nya gymnasieutredningen och författarna frågar bland annat om inte arbetsmarknadens föränderlighet borde bädda för en annan syn på skolans uppgifter och lyfter fram betydelsen av att eleverna ges en bred både praktisk och teoretisk kunskapsbakgrund. Författarna reser avslutningsvis den enkla men provocerande frågan varför eleverna på de yrkesförberedande programmen behöver förbereda sig så mycket mindre för sitt kommande samhällsliv än eleverna som siktar på högskolestudier.

I artikeln SKILDA FRAMTIDSVÄGAR – PERSPEKTIV PÅ DET TIDIGA 2000-TALET GYMNASIEREFORM framhåller *Lisbeth Lundahl* att frågan om huruvida barn och ungdomar ska undervisas tillsammans under längre tid, det vill säga hur tidigt och i vilken utsträckning de ska slussas in på olika utbildningsvägar, är och har varit den primära stridsfrågan i svensk utbildningspolitik. I sin studie jämför författaren de problembilder som förs fram i reformeringen av gymnasieskolan från 1970-alet och framåt genom att fokusera på följande fem aspekter: vad som uppfattas som problemet, funktioner hos utbildningen, uppdelning kontra sammanhållning/integration, generell kontra selektiv inriktning samt styrning och inflytande. Mot bakgrund av de senaste fyrtio årens nationella utbildningspolitik för gymnasieskolan anser författaren att 2008 års gymnasieutredning utgör ett tydligt brott mot tidigare prioriteringar, genom utredningens förslag att tydligt hålla isär yrkesinriktade studier och studier inriktade mot kommande högskoleutbildningar. Däremot utgör utredningens förslag en fortsättning på en borgerlig utbildningspolitisk argumentation, så som den har kommit att föras under större delen av 1900-talet. Författaren diskuterar även ”drömmen om den moderne lärlingen” som med viss regelbundenhet återkommer i reformtexter. I föreliggande utredningsförslag menar författaren att lärlingsreformen framstår som särskilt inriktad mot gruppen elever som befinner sig ’i riskzonen’, det vill säga elever som riskerar att lämna gymnasieskolan utan fullständiga betyg. Sammanfattningsvis konstaterar författaren att intentionen med den nu föreslagna gymnasierformen mera verkar vara att ställa gymnasieskolan ’till rätta’ för vad man underförstått menar har blivit fel, än att staka ut en ny väg framåt.

I vilken utsträckning leder gymnasieutredningens förslag till förbättrade eller försämrade möjligheter för de ungdomar som löper risken att möta en etnifierad exkludering vid övergången från skola till arbetsliv? Den frågan ställer *Fredrik Hertzberg* i sin artikel FORMALISERADE MÖTEN, TIDIGARELAGDA VAL – REFLEKTIONER KRING GYMNASIEUTREDNINGENS SYN PÅ ÖVERGÅNG FRÅN SKOLA TILL ARBETSMARKNAD. Författaren argumenterar för att ungdomars studie- och yrkesval har blivit en mer komplicerad process i dag jämfört med tidigare på grund av utvecklingen på arbetsmarknaden. En av Gymnasieutredningens grundläggande ambitioner är just att stärka banden mellan skola och arbetsliv och författaren kan se skäl som talar för att situationen med en etniskt diskriminerande efterfrågan på arbetsmarknaden kan komma att minska genom utredningens förslag. Det är främst den förstärkta och formaliserade kontakten mellan skola och arbetsliv som utredningen vill åstadkomma, som kan komma att skapa större rättvisa mellan olika ungdomsgrupper i övergången mellan de båda arenorna skola och arbetsliv. Ett viktigt inslag i reformförslaget är förstärkningen av gymnasieskolans

praktik i arbetslivet, som författaren menar kan komma att leda utbildningen i en mer rättvis och likvärdig riktning. Å andra sidan, anser författaren, är utredningens förslag att tidigarelägga de definitiva valen i skolsystemet mer problematiska ur ett rättvisperspektiv. I artikeln ställs därför frågan om inte det tidiga studievalet kan skapa större svårigheter för den grupp ungdomar vars föräldrar befinner sig i marginalen av arbetsmarknaden jämfört med övriga ungdomsgrupper.

Kunskapsbedömningar i vid bemärkelse utgör en central aspekt av Gymnasieutredningens betänkande och den utbildningspolitiska kontext som den ingår i, konstaterar *Eva Forsberg* i sin artikel FRAMTIDSVÄGEN – EN HUVUDLED ELLER EN SKILJEVÄG? Själva betänkandet i sig bygger både upp dagens problembild och förslag till problemens framtida lösningar med hjälp av kunskapsbedömningar eller, som författaren uttrycker det, ”kunskapsbedömningar är både figur och bakgrund i betänkandet”. I artikeln problematiseras den föreslagna gymnasieskolans så kallade ”passager”: själva ingången till gymnasieskolan – med ökade krav och differentiering, passagen genom gymnasieskolan – som bör präglas av god genomströmning, utgång ur och övergång från gymnasieskolan – som förväntas leda till anställningsbarhet eller högskolestudier. Författaren pekar på att den externa kontrollen av gymnasieskolans bedömningspraxis, samt av dess innehåll och form, kommer att öka om förslagen genomförs. Sammantaget indikerar förslagen en tydlig förskjutning mot en extern förvaltning av bedömningsfrågorna. Förändringar i bedömningsystemen får också konsekvenser för läro- och kursplaner eftersom bedömnings- och läroplansfrågor är nära förbundna med varandra, inte minst i mål- och resultatstyrda system; men författaren anser att sådana diskussioner förekommer sparsamt i betänkandet. Inte heller får kunskapsbedömningens pedagogiska funktion respektive dess funktion som styrmedia för skolan särskilt stor uppmärksamhet i betänkandet. Slutligen aktualiserar författaren frågan om bedömnings-systemens funktion att allokerar livschanser: innebär gymnasieutredningens förslag en väg framåt för alla elever eller utgör förslaget ett upprättande av en skiljeväg?

Eva Hultin belyser i artikeln GYMNASIEREFORMEN OCH SVENSK-ÄMNETS TRADITIONER hur svenskämnet historiskt har växt fram inom olika skolformer, vilket har lett till att tre dominerande svenskämnestraditioner har tagit form: svenska som litteraturhistoriskt bildningsämne, svenska som färdighetsämne och svenska som erfarenhetspedagogiskt ämne. Författaren problematiserar en uppfattning om lärares tolkning av kursplanen som en ’privata’ eller ’enskilda’ tolkningar och menar att olika tolkningar kan sättas i relation till dessa olika ämnestraditioner. Det är också utifrån ämnestraditionerna som

författaren ifrågasätter avsikten och möjligheten att inom reformens ram frammana ett mer innehållsligt enhetligt svenskämne. Snarare, menar författaren, ger den föreslagna tredelningen av gymnasieskolan en grogrund för att svenskämnets olika traditioner kommer att fortsätta att frodas inom högskoleförberedande program respektive inom yrkesprogram, såväl skol- som arbetslivsplacerade.

Ylva Bergström & Ninni Wahlström

Referenser

- Broady (2001): *Studier av gymnasieskolan och högskolan som fält*.
www.skeptron.edu.uu.se/broady/sec/sec-28-pdf.
- Englund, Tomas & Quennerstedt, Ann (2008): Likvärdighetsbegreppet i svensk utbildningspolitik. I Tomas Englund & Ann Quennerstedt, red: *Vadå likvärdighet? Studier i utbildningspolitisk språkanvändning*. Göteborg: Daidalos.
- SOU 2008:27. *Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola. Betänkande av Gymnasieutredningen*. Stockholm: Utbildningsdepartementet
- Wahlström, Ninni (2002): *Om det förändrade ansvaret för skola. Vägen till mål- och resultatstyrning och några av dess konsekvenser*. Örebro: Örebro Studies in Education 3.
- Young, Michael F. D. (2006): Education, knowledge and the role of the state: the 'nationalization' of educational knowledge? I Alex Moore, red: *Schooling, Society and Curriculum*, s 19–30. London och New York: Routledge.
- Young, Michael F. D. (2008): *Bringing Knowledge Back In. From Social Constructivism to Social Realism in the Sociology of Education*. London och New York: Routledge.